

[The text in this block is extremely faint and mostly illegible. It appears to be a long paragraph of text, possibly a continuation from the previous page or the start of a new section.]

[The text in this block is also extremely faint and illegible. It continues the narrative or scholarly discussion.]

[Illegible text, likely a signature or a page marker.]

G. Neumann, DIE FIBELN VOM KLEINEN GLEICHBERGE BEI RÖMHILD, Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Klasse, Band 64, Heft 3, Berlin 1973, ss. 73, tablic X.

Oppidum Steinsburg, znajdujące się na górze Kleiner Gleichberg koło Römhild, należy do grupy najbardziej znanych i niewątpliwie najważniejszych obiektów kultury lateńskiej w Europie. Jego znaczenie wykracza też daleko poza ramy problematyki celtoznawczej. Położenie tego oppidum na północnym pograniczu ziem celtyckich sprawia, że publikacje materiałów i opracowania dotyczące Steinsburga posiadają zasadnicze znaczenie dla badania dziejów i kultury społeczności zamieszkujących tereny leżące w północnej strefie Europy Środkowej.

Obiekt ten jest znany w nauce około 150 lat z racji odkryć dokonywanych w czasie eksploatacji bazaltu. Jak dotąd w pełni opublikowane zostały tylko ma-

teriały ceramiczne (K. Peschel, *Die vorgeschichtliche Keramik der Gleichberge bei Römhild in Thüringen*, Weimar 1962). Z tego względu ukazanie się pośmiertnego wydania pracy G. Neumanna, wybitnego badacza okresu lateńskiego, przygotowanej do druku przez K. Peschela, w której zostały zebrane wszystkie zapinki odkryte na terenie Steinsburga, stanowi ważne wydarzenie w badaniach kultury lateńskiej w Europie Środkowej.

Przedmiotem omawianej rozprawy jest prawie 250 egzemplarzy fibul, w tym 190 wykonanych z brązu, a pozostałe z żelaza. Olbrzymia ich większość pochodzi niestety z odkryć przypadkowych, pomimo tego jest to seria imponująca i posiadająca kapitalne znaczenie, która daje nie tylko doskonały obraz chronologii funkcjonowania oppidum, lecz również stanowi bazę dla rozmaitych rozważań historycznych.

Opracowanie G. Neumanna składa się z dwóch części. Pierwszą tworzy katalog zawierający drobiazgowy opis wszystkich okazów, a drugą — część tekstowa, złożona głównie z komentarzy poświęconych chronologii, pochodzeniu i rozprze-strzeleniu poszczególnych typów i odmian zapinek znanych ze Steinsburga (w tym liczne analogie i zestawienie wszystkich okazów danej odmiany znanych z terenu NRD). Pracę uzupełniają: obszerna bibliografia (prawie zupełnie brak w niej artykułów spoza strefy języka niemieckiego), tabela ułatwiająca odszukanie w tekście zapinek wyobrażonych na tablicach, a wreszcie ilustracje zawierające rysunki wszystkich dobrze zachowanych egzemplarzy fibul.

W katalogu każda zapinka otrzymała kolejny numer porządkowy. Całość materiału podzielono na fibule późnohalsztackie i formy lateńskie, a w ramach tych zasadniczych grup na 24 typy i 43 odmiany. Każdy egzemplarz został szczegółowo opisany (detale konstrukcji, zdobienie, rodzaj patyny, wymiary, miejsce przechowywania i ewentualnie znalezienia, literatura). Podział na typy i odmiany, choć odbiega niekiedy — szczególnie w terminologii — od zwykle stosowanych, nie budzi istotniejszych zastrzeżeń. Świetnym uzupełnieniem tekstu są tablice, na których wyobrażano wszystkie fibule zachowane w całości lub w postaci charakterystycznych fragmentów. Prawie każdy zabytek, lecz niestety nie wszystkie, został narysowany dwukrotnie (widok z góry i z boku). Czasem jednak odstąpiono od tej dobrej zasady i zamieszczono widoki z ukosa. Żałować też należy, iż w uzasadnionych wypadkach nie wykonano dodatkowych rysunków ukazujących szczegóły ornamentu, a mankamentem jest brak rysunków przekroju kabłąka — zwłaszcza okazów z kabłąkiem pustym wewnątrz.

W materiale ze Steinsburga reprezentowane są fibule typów Ha D, ⁽⁻³⁾, LT A, LT C i LT D (najmłodsze formy to okazy typu nauheimskiego i wariantu J wg R. Beltza). Zapinki późnohalsztackie należą do form zachodniego kręgu halsztackiego. Wśród fibul typów LT A dominują formy charakterystyczne dla tzw. wschodniej strefy. Mniej liczne egzemplarze z LT C i D nie posiadają tak wyraźnych cech zróżnicowania lokalnego.

W swoich komentarzach, ze względu na bogactwo form zapinek, poruszył G. Neumann dziesiątki szczegółowych kwestii, często stanowiących przedmiot gorących dyskusji w literaturze naukowej. Zakres i charakter pracy sprawił, że w tych komentarzach rzadko mógł autor pełniej uzasadnić swoje stanowisko. Nie wystarczają też np. argumenty przedstawione przez G. Neumanna dla poparcia zaproponowanego przez Niego schematu rozwoju fibul z ptasią główką, które wyprowadza On od późnohalsztackich tzw. Paukenfibeln. Schemat rozwoju opracowany przez Neumanna został oparty wyłącznie na typologii, co trudno uważać za wystarczające uzasadnienie.

Poważne wątpliwości musi również budzić jedna z zasadniczych tez pracy, iż „drugi gród” (z Ha D₂-LT A) nie dzielił żaden hiatus od „grodu trzeciego” (z LT C-D). Hipotezy o istnieniu ciągłości osadniczej przez cały ten okres bronił również K. Peschel. Koncepcja ta nawiązuje do poglądu W. Kerstena, iż na obszarze tzw. wschodniej grupy styl LT A utrzymywał się w czasie, gdy na innych terenach kultury lateńskiej panował styl LT B, a nawet LT C. Obecnie koncepcja ta ma coraz mniej zwolenników. Uderza w tym związku, że Neumann dla poparcia swego poglądu wskazał na obecność dwóch zapinek tzw. pseudowczesno-lateńskich w serii fibul ze Steinsburga (tabl. VII 20, 21), choć sam wspominał, że występują one z reguły w zespołach z fazy LT C.

Autor wiąże likwidację osadnictwa Steinsburga z marszem Markomanów pod wodzą Marboda znad Menu do Boiohaemum (po r. 9 p. n. e.). W świetle najnowszych ustaleń, opierając się na pozycji chronologicznej najmłodszych zapinek, takie datowanie wydaje się być zbyt późne. Bardziej prawdopodobny jest inny pogląd Neumanna, że oppidum Steinsburg było zamieszkiwane przez celtyckich Teuriów (nazwa interpolowana od ptolemeuszowych *Teuriochaimoi*).

Kilka wypowiedzianych tu uwag krytycznych nie zmienia faktu, że omawiana praca wejdzie na stałe do grupy podstawowej, podręcznej literatury, niezbędnej dla wszystkich badaczy zajmujących się problematyką okresu lateńskiego, a szczególnie jej stroną źródłoznawczą.

Zenon Woźniak

[The following text is extremely faint and largely illegible, appearing to be a list of references or a detailed bibliography. It contains several lines of text, some of which are partially legible, such as 'W. Kersten', 'Steinsburg', and 'Teuri'.]